

DÜNYA AÇLIKLA SAVAŞ HAFTASI VE BU KONUDA YAŞAYAN ATASÖZLERİ

Yazan: Hikmet GÜR,ÇAY

6 /temmuz/1964 de Dünya Açlıkla Savaş Sekreterliğinin himayesi altında Paris'te ICOM eksperlerinden müteşekkil bir toplantı yapılmış ve bu toplantıda **16-24** ekim **1965** tarihleri arasında açlıkla savaş için bir hafta ihdası, bu münasebetle uluslararası sergiler tertiplenmesi, ayrıca ziraat müzeleri bünyesinde eğitici mahiyette ve ziraatin inkişafını tebarüz ettirecek, halka hitap edecek şekilde küçük müzeler tertiplenmesi kararlaştırılmıştır. Bu müzeler için iki proje kabul edilmiştir. Birinci projeye göre bir merkez müzesi teşkil edilmekte ve bu müze daha ziyade bilgi verecek şekilde malzeme ile teçhiz edilmektedir. İkinci proje daha mütevazı ebatta olup bir ziraat müzesi olarak düşünülmekte ve az gelişmiş memleketlerde ve daha ziyade köylerde eğitime bir yardımcı olacak şekilde tertiplenecektir.

Dünya bugün bir ölüm ve kalım savaşı içinde bulunmaktadır. Devletler bir taraftan birbirlerini öldürmek için amansız bir şekilde silahlanırken bir taraftan da hayatta kalabilmek için çareler aramaktadır. Atom silahlarının mevcudiyeti yanında dünya nüfusunun alabildiğine artışı, dünya devletlerini ciddi bir beslenme problemi ile karşı karşıya bırakmakta ve dünya nüfusunun süratle artışı, üzerinde durulacak bir mesele haline gelmektedir. Yeryüzündeki ziraate elverişli toprakların mahdut oluşu da bu açlık tehlikesini gözle görülebilecek bir şekilde artırmaktadır.

Harplerin, tıbbın ilerlemesi sayesinde hastalıkların kontrol altına alınmış olması, çocuk ölümlerinin azalması ve medeniyetin her sahada ilerleyişi dolayısıyla bu teh-

like korkunç bir şekilde artmakta ve her gün dünyaya gözlerini açan binlerce yavrunun doyurulması bir problem haline gelmektedir.

İlerde doğacak bir tehlikeyi önlemek için devletler şimdiden muhtelif çarelere başvurmaktadırlar. Doğumun kontrol altına alınması isteği bütün bu düşüncelerin bir neticesidir. •

İnsanlar ilk çağlardan beri nüfusun artışı karşılıklı güçlülere göre ayarlama yollarına gitmişlerdir. Tarihten önceki çağlarda avcılıktan önceki zamanlarda insanların yaşayışları hayvanlardan çok büyük bir fark arzetmediğinden bu husus akla dahi gelmemiştir. Esasen insan gücüne ihtiyaç olduğu zamanlarda nüfusun artışı açıkça desteklenmiştir. Doğrudan doğruya insan gücü ile değer alan harp yıllarında ve bilhassa Eflatun zamanında nüfusun artışının desteklendiği müşahade edilmektedir. İslamiyetin zuhurundan sonra «her çocuk rızkiyle doğar» felsefesine dayanılarak bu husus üzerinde hemen hemen hiç durulmamıştır. **Bu** arada ziraat ve sanayi bölgelerin de insan gücüne hissedilen ihtiyaçtan dolayı nüfus artışı bu bölgelerde teşvik edilmiştir.

1914-1918 ve **1939-1945** savaşları büyük miktarda can kaybına sebep olduğundan bu konu üzerinde durulmamış, insan yükünü taşıyan bu harplerde nüfus politikasına ehemmiyet verilmemiştir.

Fakat nüfusun artışı nüfus ile milli gelir arasında bir denge kurmak mecburiyeti kendini her zaman göstermiştir. Çünkü beslenme ile milli gelir arasında sıkı bir bağıllık bulunmaktadır. Çocuk sayısının artışı milli gelir ile orantılı oldu-

ğundan ve milli gelirin % 50 si beslenmeye sarfolduğundan milli kalkınma artışına da tesir etmektedir. Ailede çocuk sayısı arttıkça çocuk isteme ihtiyacı azalmakta ise de çok çocuk yerine daha ziyade kaliteli nüfus temini üzerinde durulmaktadır. Devrimizde «yetiştirebileceğin kadar çocuğa sahip ol» felsefesi böylece eski değerini aynen muhafaza etmektedir.

Bütün bu izahatımız, dünyanın bir açlık tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu ve bu tehlikenin daha ziyade geri kalmış devletlerde kendini gösterdiği şiddetle müşahede edilmektedir. Esasen istatistik malumatının bu gibi devletlerde doğum nispetlerinin o derecede fazla olduğunu göstermektedir. Doğum nispetlerine ait şu istatistik bilgisi bunun açık bir delilidir. Bu bilgiye göre doğum nispetleri Afrika'da % 060-65; Türkiye' de % 045-50, Kanada'da % 024,8; Amerika Birleşik Devletleri'nde % 022,4; İsrail % 025; İspanya'da % 017 dir.

Bu arada nüfus artışı üzerinde arazinin de doğrudan doğruya tesiri olduğu görülmektedir. Zaman zaman beslenme doktorları de değişmektedir. Gerçi vücut sıhhat ve sağlığı başta gelmekte ise <le Ge-dai'nin

«İnsana bir hırka, bir lokma yeter

Vücut sağlığıdır asıl sermaye»

şeklindeki deyişi de bugünün beslenme anlayışına uymamaktadır. Daha ziyade Yenişehirli Avnt'nin anlayışı ile;

«Er olan rızkını taştan çıkarır».

ifadesinde olduğu gibi insan gücüne büyük bir rol düşmektedir. *Yesari'nin* dediği gibi yemek için başta bir emek sarfetmek gerekmektedir.

«Yemek istersen bu yolda ekmek

Emeksiz kimseye verilmez yemek»

Yesari

gene şairlerin diliyle bunu bir ar meselesi yapmamak gerekir.

«-Çalışan kazanır karda ar olmaz»

Bedri

«İt sürü de buçuk kazan ar etme,
Ar eden kar etmez ekser demişler»

Yesari

Fakat artık yalnız insan gücü de kafi gelmemekte bu gücün beslenmek kaynağı olan arazi de yukarıda belirttiğimiz gibi başta gelmektedir. Bugün için bir yandan endüstrinin doğurduğu lüks konsumasyon ve öte taraftan darlık ve kıtlıklar dünyanın muhtelif bölgeleri arasında hayat seviyesinde farklar doğurmaktadır. Bu yüzden çok defa milletlerarasında gerginlikler artmaktadır. Lüks konsumasyonu temin için hayvani proteinlere daha büyük çapta yer verilmekte, bu ise nebati proteinlere nispetle sekiz misli toprak kullanılmasını gerektirmektedir. Hayvani proteinlerin başlıca kaynağını et temin etmektedir. Bir hayvan topraktan aldığı gıdanın % 11 ini et olarak verdiğine göre hayvani gıda ile beslenme nebati gıda ile beslenmeye nispeten aşağı yukarı dokuz misli toprağa ihtiyaç göstermektedir. Eki-lebilir arazinin mahdut olduğu yerlerde ise yiyecekler daha fazla pahalıya mal olmaktadır. Esasen «bir lokma, bir hırka» düşüncesini çoktan arkada kalmıştır.

Baş tarafta belirttiğimiz gibi her ne kadar Birleşmiş Milletler teşkilatı gıda ve yardım bölümü ve beslenme problemlerini halletmiş devletler az gelişmiş ülkelere yardım elini uzatmakta iseler de;

«- Yapar garip kuşun aşyanını
Hazret-i Allah»

Şinasi

«- Lafınan yürümez peynir gemisi

Yerden gökyüzüne merdiven kurulmaz»

Merdümi

sözünü bir tarafa bırakarak mevcudu en iyi şekilde değerlendirme yoluna gidilmesi gerekmektedir.

«Meseldir borç ile içenler şarap
İki kere sarhoş olur demişler»

Devrişi

«İki defa sarhoş olur akibet

Veresiye şarap içen demişler»

Refiği

sözlerinin hikmetini de bilmelidir.

Konunun ehemmiyeti üzerinde durularak açılan kampanya ile milletler yardımlaşmaya çağılmakta ve gelecekteki acı hakikatler adeta ihtar edilmektedir.

Biz bu haftanın hatırasına izafeten atasözlerimizde yaşayan açlık, tokluk, yiyecek, içecek gibi doğrudan doğruya veya bilvesile alakalı bulunanları dile getirmeye çalıştık.

* * *

Bilindiği üzere atasözleri kıymetli bir fikri, devrin bir düşüncüyü veya hayat tecrübelerinden alınmış bir dersi ya öğüt, ya genel kural, yahut adet ve gelenek olarak, kısa özlü bir düstur şeklinde belirten, halkın ortak biliminden doğmuş ve uzun zamanların süzgecinden geçmiş yaygın, sevilir, yaş, sınıf, iş farkı olmaksızın herkesin kabul ettiği orta duygunun, kanının, düşüncenin meydana koyduğu sözlerdir. Buna göre atasözleri halkın mantık, felsefe, sağduyusunu aksettiren bir aynadır. Ayrıca halkın eski adet, geleneklerini inanış ve kanışlarını bildiren bir folklor hazinesidir. Bunlardan bazılarının atalarımızın ağızından vezinli ve kafiyeli olarak atasözlerimize belki başka dillerde pek nadir rastlanır. Eski ve yüksek varlığa sahip olan milletimizin geçmişi ile mütenasip olan zenginlikler büyük Türk bilgini Kaşgarlı Mahmut'un kaleme aldığı Divanı Lügat-üt-Türk adlı eserinde de yer almıştır. Burada üçyüze yakın atasözü (sav) vardır. Bunlar ufak farklarla zamanımıza kadar yaşamıştır. Bu deyişlerden bazı örnekler dile getirelim.

- Değirmen iki taştan
Muhabbet iki baştan.
- Kız anadan öğrenir sofrayı açmayı
Er atadan öğrenir sıra gezmeyi

gibi. Bazan da XI. yüzyıldan beri olduğu gibi şairlerimiz tarafından pek çoğu şiirlerin de kullanılmıştır. Daha ziyade halk şiirinde yer almakla beraber, aruzun remel, recez ve mütekarrip gibi halk şairi veznine en yakın ve en uygun olanlarında

da kullanılmıştır. Burada yalnızca konumuzla ilgili birkaç örnek alınmıştır.

«- Küyenler hardan hurma yediler
Koruktan sabrile helva yediler»
İs. H.

«- Bağ-ı dilden olur kibar yediler
Meyvadan meyvaya renk alır
dediler»
Hamdi

XVII. yüzyıl şairlerinden Edirneli Hıfzı atasözlerini işleyerek *Manzume-i Durub-u Emsal* adlı bir eser de yazmıştır. Bu eserden birkaç örneği sunuyoruz.

- Taam-ı puhte, ab-ı serd katma.
- Gürsine hirs oynamaz meşhurdur.
- Geluye turma henr çün ham emrut.
- Kesb-i nan eyler hacerden merd olan.
- Kendini aç makiyan anbar-ı cevde
zanneder.

Saz şairlerinin dile getirdiklerinden örnekler.

- Ateş olmaz ise kaynamaz çömlek
- Od olmadan odun yakmaz demişler.
Şikart
- Acıkan it furun yıkar demişler.
Havat
- Bir kapı bağlarsa açar bin kapı
Fatih-ül ebvaptır Allah Efendi.
Emrah
- Yükseklerden uçma dengin ara bul,
Yorganına göre ayağın kösü!
Mir'atı
- Herşeyin çokluğu azından olur.
Aza kanaat et her an demişler.
Mir'atı
- Cihanda azı bilenler yanılmaz
Ki azı bilmeyen çoğu da bilmez.
Güvah
- İşte o kedinin gözü kör olur
Camiin mumunu yiyen demişler.
Refiki
- Dikmediğin ağaç dilersin yemişi
Ekmeyecek ne biçersin ey kişi.
Mitfah

Şimdi konumuzla ilgili görülen atasözleri aşağıda harf sırası ile takdim edilmektedir.

-A-

Acıkan yanağından, susayan dudağından belli olur.

Acın koynunda çörek eğlenmez.

Aç koyma huysuz olur, çok söyleme arsız olur.

Acıkan doymam, ı;usayan kanmam sanır.

Aç tavuk kendini arpa ambarında sanır.

Acın gözü ekmekçiyi kurutur.

Acın karnı doyar, gözü doymaz.

Aç Anan'da olsa kaç.

Açlıkla tokluğun arası yanın ekmek.

Aç tokun yüzüne bakmakla doymaz.

Aç kurt aslana bile saldırır.

Aç esner, aşık gerinir, uyuz duvara sürünür.

Acın gözü ekmek teknesindedir.

Aç aceleci, tok sabırlı olur.

Acı çalıştırma, toku söyletme.

Acın akh az olur.

Acın beyni dar olur.

Açık sofraya teklif istemez.

Aç karına bulamaç ne ider.

Aç ayı oynamaz.

Aç hacı kavuk da yer.

- Aç karnına acı sakız.

- Acın imanı olmaz.

- Aç olan, taşın berkini yer.

Aç tavuk düşünde darı görür.

Açık boğaz aç kalmaz.

Acından kimse ölmemiş.

Acın kursağında çörek kalmaz.

Aç it fırını yıkar.

Aç köpek kurttan korkmaz.

Açla eceli gelen söyleşir.

cm üstüne dokuz yorgan örtmüşler, yine de uyuyamamış.

Aç kal.an eşek sırtındaki kürtünü yer.

Aç değir doymaram; tok değir acmaram.

Adam açlıktan hayasını verir.

-dumuz rusbe, ekmeğümüz kuru yiruz.

Ağız yer yüz utanır.

Ağustosta gölge kovan, zemheride karnın ovar.

Alacakla verecek ödenmez.

Akça akıl öğretir, elbise yürüyüş.

Ak akça kara gün içindir.

Allahın kameri, fukaranın feneri.

Allah deldiği boğazı aç komaz.

Allah gümüş kapıyı kaparsa altın kapıyı açar.

Alma'nın biri bin kuruşa ise gene soy; hıyarın bini bir kuruşa ise gene soyma. Alıştı yağlı dolmaya, acep bir gün olmaya.

Allah kerimdir, kerimin kuyusu derindir.

Arka su gelinceye kadar kurbağanın canı çıkar.

Armudun sapı, üzümün çöpü var.

Armudu say da ye, elmayı soy da ye.

Armudun iyisini ayı yer.

Arı bal alacak çiçeği bilir.

Arpa eken buğday biçmez.

Arusun sözüdür, balın ondan yi.

Asi kuzuya kurt yitmez.

Arslan ağzından avı alınmaz.

Aş taşınca kepçeye baha olmaz.

Aş, buldun mu -giriş, iş buldun mu sıvış.

Aşını pişir söyle, sözünü düşün söyle.

Aş (kazan) taşarsa çömleğin kıymeti kalmaz.

Aş tuz ile, tuz oran ile.

Ata arpa, yiğite pilav.

Atın önüne et, itin önüne ot konmaz.

At yedi günde, it yediği günde semirir.

Atın ölümü arpadan olsun.

Avcı atın it yemez.

Ayının otuz iki türküsü vardır. Hepsisi de ahlat üzerine.

Ay var günü besler, gün var ayı besler.

Ayrandan aşağı katık olmaz.

Aza kanaat etmeyen, çoğu bulamaz.

Azıksız yolcu olmaz.

Azıcık aşım, kavgasız başım.

Azıcık ağrıyı aş basar.

Az yiyen uz uyur, çok yiyen güç uyur.

-B-

Bal demek ile, ağız tatlı olmaz.

Bal tutan parmağını yalar.

Balı tatlı olanın sineği Bağdat'tan gelir.
 Bakmakla öğrense it kasaplığı öğrenirdi.
 Balık -kokarsa tuzlanır, tuz kokarsa ne yaparlar.?
 Bal, eski petekten yenir.
 Bal tatlı, bahası daha tatlı.
 Bal yemek isteyen arının belasına katlanmalıdır.
 Balık baştan kokar.
 Baykuşun rızkı ağzına gelir, sıçramadan alamaz.
 Bayram etiyle it tavlalmaz.
 Bayram yemeğini yiyen it tavllanır.
 Bedava sirke baldan tatlıdır.
 Beyde (bey evinde) pancar eksik olmaz.
 Beş para giren ev yıkılmamış.
 Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar.
 Bir batman et, ya avratta, ya atta.
 Bire pişen bine yeter.
 Bir günlük ölüye üç günlük yiyecek gerek.
 Bir koyundan iki post çıkmaz.
 Bir elmayı bin akçaya soy, bin armudu bir akçaya soyma.
 Bitli baklanın kör alıcısı olur.
 Bir dirhem gümüşün üstüne oturma-ya, bir kantar göt gerek.
 Bilinmedik aş, ya karın ağrıtır, ya baş.
 Boğaza yumruk yaramaz.
 Boğazda bağ, bostan bitmez.
 Boğaz dediğin belden aşağı.
 Bokunu yiyen keşmülünü taşır.
 Bok yiyen kaşığını beraber taşır.
 Bok yemek mideye bakar.
 Bok itin helvasıdır, yemese kudurur.
 Bol bol yiyen bel bel bakar.
 Borcun iyisi vermek, derdin iyisi ölmek.
 Borç vermekle tükenir.
 Borçlunun yalımı alçak olur.
 Borca baylık, bir aylık.
 Borç iyi güne kalmaz.
 Borçlunun gömleği ateşten olur.
 Borçlu ölmez, benzi sararır.
 Boş torba ile at tutulmaz.

Boş torbaya eşek bile gelmez.
 Buğday etmeğün yoğusa, buğday dilün yok mu?
 Bugün bulup bugün yeme, yarın Allah kerim deme.

-C

Can · boğazdan gelir.
 Cömert elin kimse kesmez.
 Çamur olmadan hamur olmaz.
 Çarşı iti koyun beklemez.
 Çingene ciğer pişirir, yemeden karnını şişirir.
 Çiğnemededen yutulmaz.
 Çobanın gönlü olursa tekedden teleme çalar.
 Çok çocuk anayı düşürür, babayı şaşırır.
 Çorbada tuzun olsun, yimeğe yüzün olsun.

. -D -

Dağdan yiyen gölden içer.
 Damla damla göl olur, damlacıktan sel olur.
 Değirmende aç ölenin namazı kılınmaz.
 Değirmene kıtlık gelmez.
 Değirmene dadanan köpek dere sıyrudur.
 Değirmende doğmuş sıçan gök gürültüsünden korkmaz.
 Delinin değirmenini yel döndürür.
 Deliye bal yedirmişler, çarşıda katran bırakmamış.
 Denizde balık pazarlık edilmez.
 Deve yükü aş olsa, aça az görünür.
 Deve yerine deve çöker.
 Deveyi yardan atan bir tutam ot.
 Dişeti karın doyurmaz.
 Dost ile ye iç, alış veriş etme.
 Dut kurusu ile yar sevilmez.
 Dünyanın tadı et ile ekmek, ete de dürtmek.
 Dünyanın tadı göz, aşın tadı tuz, evin tadı kız.
 Dünya aşu ile dost gönüllenenmcz.
 Dünya bir, işin bin.

–E–

Efkarı olmayanın arzıamı ekmek.
 Ekmek elden su gölden.
 Eken biçer.
 Ekme bitmeyen yere, can ver itmeyen yere.
 Ekmedin bostan, yemedin karpuz.
 Ekmeği yok yemeğe, atman gider sıçmaya.
 Ekmek olmadan yemek olmaz.
 Ekmeğin büyüğü pazının büyüğünden olur.
 Ekmeği ekmekçiye ver, bir ekmekte üste ver.
 Ekmek ucuz olursa, it kıymetli olur.
 Ekici dokuzu harcamazsa, onu hiç bulamaz.
 Ekici ekiciyi yenmez, tarla tarlayı yener.
 Ekici kırk yılda biter, bezirgan kırk günde.
 Elden yiyen börmüş, keseden yiyen çökmüş.
 Ekmeğini yalnız yiyen yükünü yalnız kaldırır.
 Ekmeksiz ev, köpeksiz köy olmaz.
 Ekmek çiğnemededen yutulmaz.
 Ekmeği aç, sadakayı muhtaca vermeli.
 Elmanın iyisini dağda ayı yer.
 Eli açık, kesesi boş.
 Eşek arpadan ölse şehit sayılır.
 Eşek eti dirile tatlıdur.
 Eşeğe rakı içirmişler, çulunu bahşiş vermiş.
 Er lokması, er kursağında kalmaz.
 Eti ciğer eden de avrat, ciğeri et et eden de.
 Et ne denli arık olsa ekmek üstüne yaraşır.
 Et giren eve dert girmez.
 Et kemiksiz olmaz.
 Et yiyenin gönü giyilir.
 Et borcu olur ama, ciğer borcu olmaz.
 Et kanlı, yiğit canlı gerek.
 Et yiyenin eti yenmez.
 Et ola it ola.
 Evvel tam sonra kelim.

Evi yapılmış, bağı dikilmiş al.
 Ev danası, ev danasından korkmaz.

–F–

Fakirin dostu olmaz.
 Fakir bilginin sözü tesir etmez, meğer ki karısı güzel olsun.
 Fazla aş ya karın ağrıtır, ya baş.
 Fukaranın yüzü soğuk olur.

–G–

Gazel tarhanası (nişastası), güzel tarhanası.
 Gavur kuşu şarap içer, İslam kuşu haça sıçar.
 Gavurun ekmeğini yiyen, gavurun kılıcını çalar.
 Geç güne güvenme, karı sözüne inanma.
 Geçiye bıçak çalınca, oğlak da bucak osurur.
 Gece yağın gündüz açar, o yılımızın hoşluğundan ;
 Gündüz yağar gece açar, o yılımızın puşluğundan.
 Geniş kazan geç kaynar.
 Gelin pişirir, karga aşırır.
 Göçün dönüşü aksak ite yarar.
 Göte yakın yerden et yenmemeli.
 Gözün karnı yok ki doysun.
 Gün var iken tavarın eve getir.

–H–

Hak için kurban, küp için kavurma.
 Hastaya karpuz sorulmaz.
 Haylazın malı, sineğin balı olmaz.
 Hazıra ham (dağlar) dayanmaz.
 Haristen para istemişler; fetfa söylemiş.
 Hancı tavuğu yolcu bokuyla geçinir.
 Hastaya çorba sorulmaz.
 Hazıra dağ, sıcağa yağ dayanmaz.
 Her kuşun eti yenmez.
 Herkese tükürüğü bal.
 Herkes kazandığını yese aptallar açından ölür.
 Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır.

Her soğan baş çevirmez.
Her gün papaz pilav yemez.
Herkese yediği üzümün bağı sorulmaz.
Hırsızlık bir ekmekten, kahpelik bir
öpmekten.
Hıyarın önü, tudun sonu.
Hocanın karnı beş olur, nereye gitse
biri boş olur.

-İ-

İl kuyruk yağıdır, yeyigör.
İlden gelen öğün olmaz, olsa da vak-
tinde gelmez.
İki koç kafası bir kazanda kaynamaz.
İki su bir ekmek yerini tutar.
İki tımar bir yan yerini tutar.
İki kaynar bir coşar, güzelin ı tez
pişer.
İnsan ne ekerse onu biçer.
İnsan kesesin el verirse, her gün bakla-
va börek yer.
İnsanoğlunun eti yenmez, gönü gi-
yilmez.
İmam evinden aş, ölü gözünden yaş
çıkamaz.
İpe un serilmez.
İşkembe kazanından cevahir çıkamaz.
İşsizlik aşsızlık getirir.
İşten artmaz dişten artar.
İt ağzın kemik tutar.
İt iti yemiş, kuyruğuna gelince bizim
it demiş.
İt kursağı yağ götürmez.
İt bokun açından yer.
İt de semiz ama onun eti yenmez.
İtin eksigi baklavadan pay umar.
İtin gönlüne kalsa günde bir öleş yer.
İt ne yerse onu sıçar.

-K-

Kadı ekmeğın, karınca yemez.
Kaçak balık büyük olur.
Kabağı yiyen güveyi girer.
Karamana kuyruğu yük olmaz.
Karnı doyar gözü aç, gözü doyar
karnı aç.
Karga öküzü çıkarı için bitler.

Kara yüzün udu olmaz, arık etin
tadı olmaz.
Karnı acıkan katık, uykusu gelen
yastık istemez.
Kardaşı kardaş yaratmış, rızkını ayrı
yaratmış.
Karpuz kabuğu ile büyüyen eşeğin
ölümü sudan olur.
Karpuz kesmekle yürek soğumaz.
Kavırğa karın doyurmaz.
Katıgını ekmeğine uyduran aç kalmaz.
Karnı doyanın burnu şişer.
Kaynayan yağa sinek konmaz.
Kaynayan kazan kapak tutmaz.
Kazanına ne korsan çömçeride o çıkar.
Keçinin uyuzu pınarın başında su
içer.
Keçinin götü gıcıkıncayadan çoban
karnını doyurur.
Kedi sirke içmez.
Kibleden geldi kışımız, Allaha kaldı
ışımız.
Kırk gün taban eti bir gün av eti.
Kırk yılda bir ölütl olur, eceli gelen
ölür.
Kısmetinde olanın kaşığına çıkar.
Kimse kimsenin rızkını yemez.
Kimse ayranım ekşi demez.
Kişi adamı sağ sever, komşu adamı
var sever.
Kişi açılmayınca, aç halin bilmez.
Kış aygır gibi girip, kısarak gibi çık-
malı.
Koça boynuz yük değildir.
Koç koyundan seçgel gerek.
Koyunun götü bir gün açıksa keçi-
ninki her gün açık.
Koyunun kuyruğu var örter.
Koyunun melediğini, kuzu melemez.
Komşunun tavuğu komşuya kaz gö-
rünüür.
Köpek artığını arslan yemez.
Köpeksiz çobanın koyununu kurt yer.
Köpeğe ekmek atmakla kaçırılmaz.
Köpeğin duası kabul olsa gökten
kemik yağar.
Kurtla koyun olmaz; ciğerle oyun
olmaz.

Kurt ile koyun dost olmaz.
 Kurt komşusunu yemez.
 Kurt bulduğu kuş ile, kuş bulduğu ağaç başında.
 Kurdu ormandan açlık çıkarır.
 Kurdu genci kocasını besler.
 Kurtlu baklanın kör alıcısı olur.
 Kuş var eti yenir, kuş var et yedirilir.
 Kuşa süt olsa anasından olurdu.
 Kuzusuna kıymayan kebab yiyemez.

–L–

Lezzetsiz çorbaya tuz kar etmez.
 Leylekken leylek evvel çöpü götüne ölçer, sonraya yuvaya kor.
 Lokma karın doyurmaz, şefaata artırır.
 Lokma şefkat artırır.

–M–

Mart yağar, nisan götürür; nisan yağar, insan götürür.
 Mart martlar, tavuk yumurtlar.
 Mayasız yoğurt çalınmaz.
 Meyvalı dalın başı aşağı olur.
 Misafir umduğunu yemez, bulduğunu yer.
 Misafir eşeğin gözü arpa ambarında olur.
 Misafirin umduğu ev sahibine iki övün olur.

–N–

Nasibinden fazlasını talep eden yı-yemez.
 Ne ekersen onu biçersin.
 Nerede var aç, oradan kaç.

–O–

Oğlan babadan öğrenir sofrayı açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi.
 Oğlan olsun deli olsun, ekmeği olsun kuru olsun.
 On para on arslanın ağzında.
 Osurgan göte arpa ekmeği bahane.
 Olgaç oğlak bokundan belli olur.
 Ot yiyecek deve boynun uzatır.

–Ö–

Öksüze acıyan çok olur da, eline bir lokma ekmeği veren olmaz.
 Öküz ölür gönü kalır, yiğit ölür ünü kalır,
 Ölü aşı neylesin, türbe taşı neylesin.
 Ölmüş koyun kurttan korkmaz.
 Öküz boynuzundan, insan midesinden bağlanır.

–P–

Pamuk saptan, üzüm çöpten.
 Para dediğin el kiri.
 Paran çoksa keçiye ver geçir, arıya ver uçur.
 Paranın gittiğine bakma, işinin bittiğine bak.
 Para para kazanır, yahşi yiğit bel deper.
 Parası olanın balı Bağdat'tan gelir.
 Peynirin iyisi kıllı tulumda olur.
 Peynir ekmeği hazır yemek.
 Pişmiş aşı soğuk su katılmaz.

–S–

Sabırla koruk helva olur, tut yaprağı kemha olur.
 Sabahtan karnın doyuran, küçükten evlenen aldanmamış.
 Sabun koy ağ çıksın, yoğurt koy yağ çıksın.
 Sak yat sayma, tuz ver yayma.
 Sade suya zerde olmaz.
 Sakla saman gelir zamanı.
 Sana vereyim bir öğüt, buğdayını kendin öğüt.
 Sarımsağı hesap eden paça yiyemez.
 Sayılı koyunu kurt yemez.
 Sermayen bir yumurta ise taşta çal.
 Sıçanın sidiği değirmene gaydadır.
 Sofu soğan yemez, yerse de kabuğunu komaz.
 Su içerken yılan bile dokunmaz.
 Su içmeyene süt ver.
 Su küçükün sofrası büyüğün.
 Su aka ken bardağı doldurmalı.
 Su aktığı yere gene akar.

Sütlü koyunu sürüden ayırmazlar.
Sütten ağzı yanan ayrıntı üfleyerek
içer.
Sütsüz koyun çok meler.

–Ş–

Şahin gözünü ette açmış, karga gö-
zünü bokta açmış.
Şahin küçük et yer, deve büyük ot yer.
Şap kaynamakla şeker olmaz.
Şeytanla kabak ekenin kabak başında
patlar.
Şöleden dönmüş açıntan ölmüş.

–T–

Tandır başında bağ dikilmez.
Tarlada izi olmayanın harmanda gö-
zü olmaz.
Tarlanın taşı vardır, karının aşısı vardır.
Taş kesen, baş kesen, yaş kesen iflah
olmaz.
Taşıma su ile değirmen dönmez.
Tavuğun hediyesi yumurta.
Tavuk kaza bakarsa götü yırtılır.
Tavukken tavuk su içer; bir göğe
bakar.
Tavşana sözü geçen, onun erkeğini,
dişisini de bilir.
Tevekkelin eşeğini kurt yemez.
Tekkeyi bekleyen çorbayı içer.
Tok ağırlaması güç olur.
Tok açın halinden bilmez.
Toprağa verilen emek boşa gitmez.
Tok, açın önünde ekmeğin ufak ufak
doğrar.
Tok eyle bilir hiç acımaz, aç eyle
bilir hiç doymaz.
Toku depreme, aç işletme.
Tuz ekmek bilmeyen it yiğdür.
Türk aşısı ödünç düğün aşısı borç.

–Ü–

Ulu beylerin kağnısı tavşan avlar.
Ucuz etin yahnisi tatsız olur.
Uğradan ekmek olmaz.
Uğralı ekmek karın ağrıtır.
Un uçar, elek kaçar, aç ağzını açar.

Un ile odun geri yanı kadın.
Una dökülen yağın zararı yok.
Unun çoksa çörek et, yağın çoksa
börek et.
Utanan aç kalır.

–Ü–

Ümitle yaşayan acıntan ölür.
Üzümünü ye bağını sorma.
Üzüm üzüme baka baka kararır.
Üzüm zamanı it ölmez.
Üzümün çöpü var, armudun sapı var.
Üzümün iyisi tane, karının iyisi nene
olur.

–V–

Varlıkta darlık olmaz.
Var evi kerem evi, yok evi verem evi.
Vakit nakittir.
Vermeyince mabut neylesin Mahmut.

–Y–

- Ya işten artar ya dişten.
Yanan kavurma sıçrar.
Yananla yenene bir şey dayanmaz.
Yağın yarısını, odunun irisini marta
sakla.
Yağla tavşan tatlı olur.
Yağı çok koca taşağına dürter.
Yağmur yağarken küpünü doldur.
- Yarım ekmeğe besmele çekilmez.
- Yarım elma gönül alma.
Yatan öküze yem yok.
Yavuz sirke küpüne ziyan eyler.
Yavuz it ne kendi yer ne biregüye
yedirir.
Yazın gölge hoş, kışın çuval boş.
Yazın kurusu, kışa katıktır.
Yazın başı pişenin kışın aşısı pişer.
Yaz fakirin yorganı döşegidir.
Yazın çalan kışın oynar.
Yemek buldun mu ye, dayak buldun
mu kaç.
Yemeğin buğusunu satan, paranın se-
sini alır.
- Yemek, ekmek ister.

Yerim diyenden korkma, yemem di- yenden kork.

- Yemeyenin malını yerler.

Yılanken yılan toprağı övünle yalar. Yılanın soktuğı uyumuş, aç uyumamış. Yırtıcı kuşun eti yenmez.

Yirnişini ye ağacını sorma. Yimezsen deve gemide yidiğın ye. Yiyen maldan korkulmaz.

Yiyen bilmez doğrayan bilir. Yiğit tarla çavdar bitirmez.

Yiğit çoban boyun verir koyun vermez. Yiyen ağız kapanır.

Yoğurdu yumrukla yiyen sonra avu- cun yalar.

Yoku yolunda azığı belinde. Yorulmadan kazanılmaz.

Yoz sığıra saman dökülmez. Yumurtaya kulp takılmaz.

Yumurtlayan tavuk kesilmez. Yurdun otlusundan kutlusu yeğdir.

Yüređi yanan suyu bulur. Yürük at yemini kendi artırır.
Yüzüne bak, sütünü ona göre sađa. Yüz koyunludan yüzü berk yeđdür.

-Z-

Zahmetsiz lokma yenmez.
Zengin helvasını baldan pişirir, züğürt pekmez bulamaz ilaç etmeğe.
Zenginin parası züğürdün çenesini yorar.
Zenginin gönlü oluncaya kadar zü-ğürdün canı çıkar.
Zenginin horozu da yumurtlar. Zemheride kar yağmadan kan yağması ıyı.
Zengin kesesini döver, züğürt dizini. Zibilik otunu eşek de yemez.
Züğürt olup düşünmekten, uyuz olup kaşınması iyidir.